

УДК 336.77:352

О. С. Наконечна,

к. е. н., доцент кафедри фінансів та кредиту, Міжнародний університет фінансів

ОСОБЛИВОСТІ БАНКІВСЬКОГО КРЕДИТУВАННЯ АГРАРНИХ ПІДПРИЄМСТВ УКРАЇНИ

O. Nakonechna,

PhD of Economics, assistant of professor of the Finance and Credit Department, International University of Finance

THE PECULIARITIES OF BANK LENDING OF UKRAINIAN AGRICULTURAL ENTERPRISES

Стаття присвячена висвітленню сучасного стану банківського кредитування аграрних підприємств України, його проблемам та перспективам розвитку. Проведено ґрунтовне дослідження стримуючих факторів розвитку аграрного кредитування, розглянуто основні тенденції його функціонування та відзначено притаманні йому особливості. Крім того, описано загальну ситуацію на ринку аграрного кредитування, окреслено основні види кредитних ресурсів, що надаються банками для сільськогосподарських підприємств, визначено їх переваги та недоліки і подальший розвиток. На основі узагальненого досвіду розвитку ринку банківського агрокредитування сформувано загальні рекомендації щодо ефективної співпраці банківських установ та аграрних компаній, яка сприятиме підвищенню кредитної активності таких підприємств на взаємовигідних умовах, і тим самим стимулюватиме економічне зростання реального сектору економіки.

This article covers current state of Ukrainian agricultural enterprises lending, its challenges and prospects for further development. An in-depth study of the headwinds of an agricultural lending has been carried out, the main tendencies of its performance have been considered and the features peculiar to it have been specified. Moreover, the overall situation on the agricultural lending market has been described, new types of lending resources, which banks give to agricultural enterprises, have been outlined, their advantages and disadvantages, and their further development as well, have been determined. On the basis of the generalized experience of the banks' agricultural lending market growth, the general guidelines regarding effective cooperation of the banking institutions and farming companies, which is to promote lending activity of such enterprises under mutually beneficial terms, have been produced and, consequently, the economic growth of a real sector of economy will be stimulated.

Ключові слова: кредит, вексельне кредитування, факторинг, лізинг, овердрафт, кредитна лінія.
Key words: credit, note-backed lending, factoring, leasing, overdraft, credit line.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ

Сучасний розвиток сільськогосподарських підприємств визначається високим рівнем кредитомісткості. При цьому банківське кредитування забезпечує порядком 25—27% загальної потреби у фінансуванні. Така залежність виходить зі специфіки агробізнесу, яка включає в себе високу капіталомісткість виробництва, постійну нестачу власних фінансових ресурсів, сезонність виробництва, тривалість виробничого циклу і т.д. Наряду зі специфікою аграрного бізнесу на його розвиток впливають ряд стримуючих факторів, таких як висока вартість ресурсів, рівень ліквідності заставного майна, відсутність практики страхування кредитних ресурсів.

З огляду на такі факти постає необхідність в дослідженні сучасного стану ринку агрокредитування, виявленні основних тенденцій його розвитку, розкритті проблемних зон, та розробці загальних пропозицій щодо підвищення ефективності його функціонування.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Уже тривалий час проблемі банківського кредитування аграрного сектору приділяють

увагу такі науковці, як В.М. Алексійчук, О.Є. Гудзь, М.Я. Дем'яненко, І.Г. Кириленко, М.І. Ковальчук, П.А. Лайко, І.І. Лукінов, П.Т. Каблук, Т.Т. Савлук, В.О. Паламарчук та інші. Саме їх вклад в дослідження даної проблематики надав поштовх до подальшого дослідження особливостей банківського кредитування аграрних підприємств як одного з важливих джерел їх фінансування.

МЕТА СТАТТІ

Метою статті є характеристика стану та особливостей банківського кредитування аграрного сектору економіки. Виявлення проблем та інструментів для їх розв'язання.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ

Досліджуючи сучасний стан кредитування аграрних підприємств, варто зазначити, що за оцінками Мінагрополітики, на весняно-польові роботи в 2015 р. аграріям знадобиться 60 млрд грн., що в 1,5 рази більше, ніж у 2014 р. [2]. Тобто перед сільськогосподарськими підприємствами постає питання пошуку фінансових ресурсів для забезпечення своєї діяльності. Одним із таких ресурсів є банківський кредит, що

має достатню популярність серед аграріїв. Якщо розглянути досвід європейських країн таких, наприклад, як Німеччина та Англія, то можемо зазначити, що частка позикових коштів в аграрному секторі сягає 50%, дещо нижчі частки мають Франція — 40%, Італія та Бельгія — 30% [1]. На жаль, Україна поки не може показати такі високі результати в даному питанні.

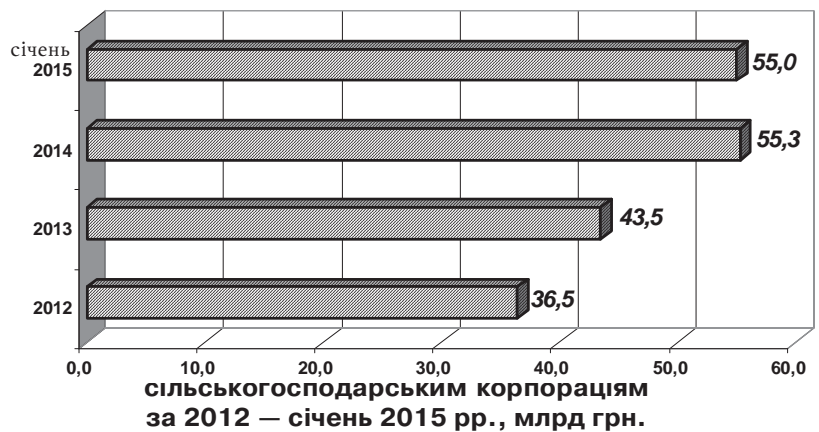
Розгляд ринку забезпечення банківськими ресурсами аграрного сектору економіки показав, що загальні обсяги його кредитування за 2014 р. знизилися на 32% в порівнянні з 2013 р. і на 0,5% протягом січня 2015 р. Станом на 1 лютого 2015 р. їх вартість становила 55,0 млрд грн. Така тенденція пов'язана зі зростанням вартості кредитів наданих у національній та іноземній валюті [4].

З позиції обсягів наданих кредитних ресурсів у регіональному розрізі найбільше кредитних угод зі сільськогосподарськими підприємствами у 2014 р. укладено банками Києва та Київської області. Крім того, саме їх процентна політика значно вплинула на формування середньої річної ставки по Україні на сільськогосподарські кредити. Найдорожчі кредитні ресурси в національній валюті для агрокомпаній надавали в банках Херсонської області.

Досліджуючи кредитні ресурси сільськогосподарських підприємств в розрізі строків (рис. 2 та рис. 3) варто констатувати збільшення їх вартості в 2014 р. проти 2013 р. Найвищі темпи зростання характерні для кредитів від 1 року. Так тільки за січень 2015 р. їх приріст становив 61,7%. Також швидкі темпи зростання притаманні і короткостроковим кредитам. Якщо розглядати кредитні ресурси надані агрокомпаніям в розрізі валют то тут переважають кредити в національній валюті [4].

Враховуючи тенденцію до зростання розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств варто звернути увагу на обсяги залучення нових кредитів (рис. 4).

Відповідно до даних НБУ представлених на рисунку 4 середина 2013 р. характеризувалася збільшенням обсягів нових кредитів наданих агрокомпаніям. Кінець 2014 р. констатував зниження їх вартості як в національній, так і в іноземній валюті. Тільки за січень 2015 р. вартість нових кредитів просіла на 35,9% і становила 4,9 млрд грн. [4].

Джерело: [4].

Досліджуючи процентні ставки за кредитами агрокомпаній в розрізі валют, визначено, що на кінець 2014 р. середня ставка в національній валюті становила 21,5%, а вже протягом січня — лютого 2015 р. вона зросла до 26% [4]. У зв'язку зі збільшенням облікової ставки НБУ до 30% варто очікувати на суттєве підвищення вартості кредитних ресурсів, що є стримуючим чинником у контексті розвитку агрокредитування. Також негативний фактором є зниження кількості аграрних підприємств, які отримали кредитні ресурси. Така тенденція пояснюється скороченням програм агрокредитування та підвищенням вимог до позичальників і як зазначалося раніше, збільшенням ставок на кредитні ресурси.

Як показує практика сучасного кредитування аграрного сектору банки готові надавати кредитні ресурси тільки старим і перевіреним клієнтам. Основними вимогами до позичальника є досвід роботи більше ніж 2—3 роки, ліквідне заставне майно (коефіцієнт заставного майна 1,5—2) і наявний земельний фонд більше 100 га.

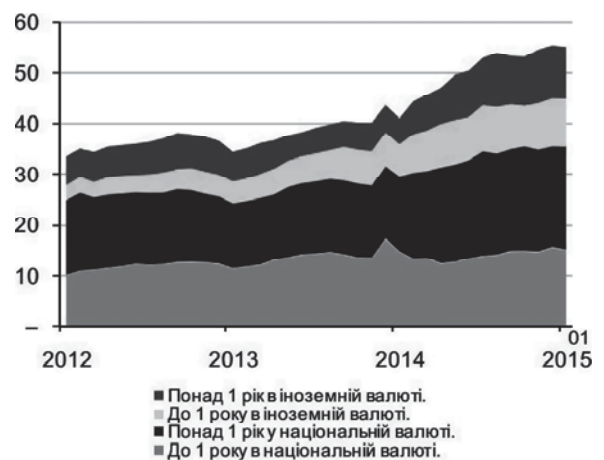

Рис. 2. Кредити сільськогосподарським корпораціям (за строками та видами валют) за 2012 — січень 2015 рр.

Джерело: [4].

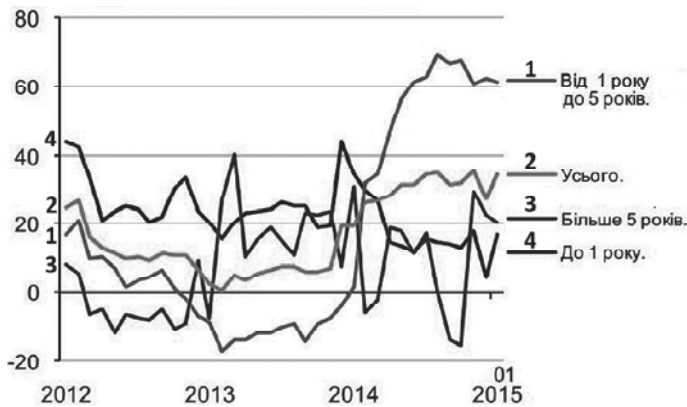

Рис. 3. Кредити сільськогосподарським корпораціям за 2012 — січень 2015 рр. [4].

Джерело: [4].

Спеціально для сільськогосподарських підприємств банки готують індивідуальні графіки погашення, які враховують специфіку їх функціонування. Дуже часто агропідприємства мають можливість погасити кредит по мірі отримання виручки від реалізації. Іноді використовують класичну стандарту схему погашення. Також проблемним моментом з позиції банків є правильність та достовірність оцінки кредитоспроможності позичальника. Одна з причин виникнення такої проблеми — це відсутність деталізованої звітності у малих сільськогосподарських підприємствах.

Проведення моніторингу банківського ринку в розрізі аграрного кредитування виявило лише 8 банків, які пропонують такі ресурси: Приватбанк, Райффайзен банк Аваль, ПУМБ, Альфа-Банк, Укрсоцбанк, Прокредит та Креді Агріколь, ОТП банк. В основному банки пропонують аграріям такі види кредитування: на поповнення обігових коштів, факторинг на покупку техніки, лізинг та вексельні програми.

Кредит на поповнення обігових коштів у середньому дають на 1—3 роки за ставкою від 26% річних в гривні. Сума кредитних ресурсів варіює від обороту підприємства та оціночної вартості заставного майна. Формами фінансування є відновлювальні та невідновлювальні кредитні лінії. В якості застави, як правило виступає нерухомість, автотранспорт, обладнання та техніка, майбутній врожай, цілісні майнові комплекси, біржові товари та депозити. Комісія в середньому сплачується єдиноразово в розрізі 1% від суми кредиту [3].

Одним із видів кредитування агрокомпаній щодо поповнення обігових коштів є фінансування за подвійними складськими свідоцтвами. Вимогами до таких свідоцтв є правильність оформлення відповідно до чинного законодавства, сертифікат повинен бути виписаний на

ім'я позичальника, чітко вказані строки дії сертифікату, які збігаються з строком зберігання зерна.

Основними умовами такого виду кредитування є: отримання кредитних коштів під заставу зерна, під час його зберігання в сертифікованому складі; мінімальний пакет документів та спрощена схема прийняття рішення по кредиту; можливість заміни застави та продажу зерна протягом терміну дії кредитного договору. Ліміт кредитування становить в діапазоні 80—95% від вартості зерна, наданого у забезпечення. Строк кредитування залежить від строку зберігання майна. Так, Креді Агріколь у свої кредитній пропозиції визначає строк на 5 днів менше, ніж строк зберігання зерна за подвійним складським свідоцтвом, але не пізніше 31 травня року, наступного за роком збору врожаю зерна, яке надається в заставу [11].

Формою видачі таких ресурсів, як правило, є невідновлювальна та відновлювальна кредитні лінії. Розмір комісії варіюється від розміру ліміту. В основному вона становить близько 1%. Для отримання кредиту позичальник повинен в першу чергу займатися зерновими та олійними культурами, працювати на ринку більше 2—3 років, мати достатній рівень кредитоспроможності та наявність поточних рахунків у банку позичальника. В якості застави виступає пшениця, насіння соняшнику, ріпак, ячмінь, жито, кукурудза, соя.

Креді Агріколь започаткував партнерську програму з компанією ТОВ СП "НІБУЛОН" про кредитування аграріїв під заставу зернових, що зберігаються на сертифікованих складах зазначеної компанії. Така програма надає кредит на суму до 80% вартості застави і на строк на 10 днів менше, ніж строк зберігання зерна, але не пізніше 31 травня року, наступного за роком збору врожаю [11].

Досить активно останнім часом банки почали пропонувати для аграріїв вексельні програми кредитування. Основними перевагами даного виду кредиту на відміну від інших — це невисокі ставки за ресурс. В середньому під стандарті вексельні продукти для аграріїв банки дають 5%, строком від 6—12 місяців. Стосовно максимальної суми кредиту то вона коливається в межах 70—80% від ціни контракту, а комісія становить 1,1—2,3%. В якості заставного майна виступають депозити, нерухомість, сільськогосподарська техніка, обладнання та інше ліквідне майно. Як правило, цільове спрямування даних ресурсів дозволяють агрокомпаніям забезпечувати свою діяльність засобами захисту [4].

Також до переваг даного виду кредитування можна віднести те, що сам вексель дає можливість закріпити ціну товару в гривнях, що є досить вигідним для сільськогосподарських виробників в умовах нестабільного коливання курсу національної валюти. Сама процедура вексельного кредитування полягає в тому, що агрокомпанії повинні звернутися до офіційного дистриб'ютора і визначитися з ціною поставки. В разі досягнення домовленостей сторін сільськогосподарське підприємство звертається до банку для отримання гарантії за такими зобов'язаннями.

Наряду зі стандартним вексельним кредитуванням банки пропонують вексельне кредитування за партнерськими програмами. Такі вексельні партнерські програми мають Приватбанк, ПУМБ, Райффайзен банк Аваль, Креді Агріколь, Укрсоцбанк. Ставка за таким видом кредитування навіть менше від стандартної на 2%. Строк кредитування коливається від 9—12 місяців, а сума в середньому становить 90% від суми контракту. Якщо потреба в кредитуванні становить до 160 тис. грн., то деякі банки можуть надавати кредитні ресурси без заставного майна. Комісія сплачується щоквартально, її розмір залежить в першу чергу від якості заставного майна. Якщо в якості застави виступає нерухомість, то вартість комісії становитиме від 1,1% до 2,3% від суми векселя за кожні 90 днів, якщо депозит, то деякі банки можуть знизити її до 0,25% [3].

Серед переваг даного виду ресурсів варто виділити низьку вартість позики та спеціальні ціни на товар. Але тут є певні особливості, які полягають в тому, що банки будуть визначати список партнерів, з якими позичальник може співпрацювати. Так, наприклад, Укрсоцбанк співпрацює за партнерськими програмами з такими компаніями, як BASF, Syngenta, BAYER, MONSANTO та інші [9].

Як альтернатива деякими банками пропонується використовувати для співпраці з аграріями факторинг. Сутність даного інструменту полягає в тому, що поки прийде платіж по контракту, продавець — агрокомпанія користується грошима наданими банківською установою. В разі надходження коштів на рахунок підприємства вони спрямовуються на погашення заборгованості перед банком.

Банки пропонують стандартні програми з відстрочкою платежу на 30—90 днів під 20—25% річних. Розмір кредитного фінансування встановлюється в індивідуальному порядку і залежить від оборотів агрокомпанії та термінів її функціонування. Максимально можлива сума кредитування — 80—90% від вартості поставки. Як відомо, плата за факторинг включає

Рис. 4. Нові кредити сільськогосподарським корпораціям за 2012-січень 2015 рр., млн грн.

Джерело: [4].

в обов'язковому порядку комісію за обслуговування. Її розмір коливається в межах 0,1—4% від суми коштів, які надійшли на рахунок. Так, тільки комісія за користування даною послугою становить від 0,5% до 1%. Комісія за обслуговування надходжень — 0,1—4%, а за управління боргом банк нараховує фіксовану суму в розмірі 1 500 грн. на місяць. Чим більший період відстрочки, тим менша комісія. Заставне майно — відсутнє.

Банківські установи досить жорстко регламентують умови щодо позичальників та дебіторів в розмірі факторингу. Найбільш поширеними серед них є співпраця дебітора з сільськогосподарською компанією — позичальником не менше 6 місяців, а дебітором повинна бути надійна компанія. Якщо частка ненадійних дебіторів становить 20% від їх загальної кількості в такому випадку банк відмовить в наданні факторингу. Серед позитивних рис факторингу варто відмітити те, що банк бере на себе юридичний супровід та контроль за погашенням дебіторської заборгованості та відсутність заставного майна.

Спеціальні програми по факторингу пропонує Райффайзен банк Аваль, які обслуговують кредитування поставок мінеральних добрив для захисту рослин. Ставка за даний ресурс коливається в межах 20—23%, а також нараховується комісія на фінансування в розмірі 1%. Для отримання такого виду ресурсів агрокомпанія повинна працювати більше 3 років та мати тісну співпрацю з банком-кредитором [12].

Досить популярним кредитним ресурсом серед аграрних підприємств останнім часом набуло кредитування на придбання сільськогосподарської техніки. Скористатися таким ресурсом можуть лише підприємства, в яких

земельний фонд стартує з 200 га і з оборотами в 15—20 млн грн. Ставка по банкам становить 25—35% і видають такий кредит на строк 5—7 років. Гранична сума ресурсу — до 1 млн грн., мінімальний авансовий платіж — 25%. Страхування майна в середньому обійдеться від 1% до 5% і проводиться повинно в акредитованій компанії. Деякі банки можуть додатково вимагати від клієнта заставу і чим вища її вартість, тим менший може бути авансований платіж. В якості заставного майна можуть виступати власний транспорт та сільськогосподарська техніка.

Варто також звернути увагу на партнерські програми кредитування на придбання техніки. Ставки за такими програмами коливаються від 12% до 21%. Так, Райффайзен банк Аваль співпрацює з такими компаніями, як "John Deere", ТОВ "Техноторг", ТОВ "Еридон Тех", "TITAN MACHINERY", ТОВ "Європейська Аграрна компанія" [12].

ПУМБ має партнерські програми з ТОВ "ПП "Агро-Союз", ТОВ "Техніка і Технології" ТОВ "АБА "АСТРА", ТОВ "ПП "ІнтерАгро-Тек". Наприклад, за партнерської програми з ТОВ "ПП "Агро-Союз" ставки коливаються в межах 15—20,9%, залежно від власного внеску покупця, країни походження техніки та з нульовою комісією. Надають такі кредити у вигляді звичайного кредиту та невідновленої кредитної лінії [8]. Укрсиббанк працює за партнерською програмою з ТОВ з П "Цеппелін Україна ТОВ", який є постачальником — Challenger, Bourgault, Gregoire Besson, Berthoud для ведення сільськогосподарських робіт будь-якого рівня складності [9].

Розглядаючи лізинг як один з варіантів кредитування аграріїв, встановлено що станом на березень 2015 р. лише 3 компанії надають таку послугу: ОТП банк, Альфа-банк та Приватбанк. Раніше лізинг був привабливим для аграрного сектору, за рахунок того, що був дешевшим, ніж звичайний кредит. У теперішніх умовах їх ставки зрівнялися, а по деяким програмам лізинг дорожче кредиту. Відтепер для малих та середніх підприємств така послуга буде недоступною. Винятком можуть бути агрокомпанії, які матимуть можливість внесення авансованого платежу у розмірі 50% від ціни покупки. Стосовно великих підприємств наявність першого внеску становить 25—30%. Кредитують банки лише в гривні від 25% відповідно на суму від 500 тис. грн. до 2,5 млн грн. на 5 років. Враховується також єдинократова комісія в 1—2,5% від суми контракту, та комісія за страхування в 1%. Дещо нижчі ставки за лізингом представлено в розрізі партнерських програм

— від 17%. Так, ОТП Лізинг має партнерські програми з такими компаніями, як Buschhoff, New Holland, Titan Machinery Ukraine, Vencomatic Group, CLAAS, Case IH та інші. Перевагами лізингу й надалі залишається оперативність і те, що реєстрація і страхування техніки проводиться лізинговою компанією. Недоліком є висока вартість ресурсу [3].

Банки також пропонують і спеціальні програми кредитування. Так, Райффайзен банк Аваль надає ресурси під будівництво або реконструкцію елеваторних комплексів для зберігання сільськогосподарської продукції власного виробництва, зерносушарок. Надається кредит у формі невідновлювальної кредитної лінії зі встановленим лімітом кредитування. Крім того, кошти виділяються відповідно до етапів будівельних робіт упродовж всього терміну дії кредитного договору. Максимальна сума кредитування до 1,5 млн євро (еквівалент у гривні), строком до 84 місяців, при мінімальному внеску у 30%. В якості забезпечення виступають обладнання для зберігання, сушіння, транспортування, зважування й відвантаження зернової та іншої сільськогосподарської продукції; нерухоме майно; автомобілі, наземні транспортні засоби, комбайни, трактори чи інша сільськогосподарська техніка, депозит у банку — кредитора, цілісний майновий комплекс та безумовна банківська гарантія [12].

Враховуючи дослідження кредитних програм банків, можливо сформулювати загальні реалії розвитку ринку банківського агрокредитування. По-перше, враховуючи підвищення облікової ставки НБУ до 30% та зростання частки проблемної заборгованості банки активно підвищили ставки на кредитні ресурси, тим самим знизивши кредитну активність аграріїв. По-друге, складність та недосконалість механізмів отримання кредиту, велика кількість комісій також призводять до здороження ресурсу. По-третє, умови кредитного забезпечення не відповідають реаліям аграрних підприємств. По-четверте, брак досвіду та недоступність до альтернативних джерел кредитування, таких як факторинг та вексель, зменшує кількість та обсяги кредитування аграріїв. По-п'яте, недостатній рівень стимулювання розвитку банківського кредитування з боку держави у формі часткової компенсації ставок за короткостроковими кредитами за рахунок державного бюджету. Відомо, що в переглянутому бюджеті на 2015 р. уряд виділив лише 300 млн грн. на компенсування ставок за кредитними ресурсами аграріїв. Такі ресурси є недостатніми та недоступними для малого та середнього

агробізнесу. Крім того, державою так і не було розроблено відповідних програм для кредитування сільськогосподарських підприємств. Пошосте, нестабільний економічний клімат, який пов'язаний із дестабілізацією економіки країни має своє негативне відображення на розвиток банківського кредитного фінансування аграрних підприємств.

ВИСНОВОК

Зважаючи на тенденції розвитку банківського кредитування сільськогосподарських підприємств, виникає потреба в формуванні рекомендацій щодо підвищення ефективності співпраці банків з аграріями в сфері кредитування, які полягають у: спеціалізації банків конкретно під фінансові потреби агрокомпаній; перегляд, цінової політики банків щодо аграріїв; посиленні ролі землі як застави; збільшенні обсягів державної підтримки аграрного сектору; доступності до пільгового кредитування; стимулюванні факторингу та вексельного кредитування; підвищенні рівня управління ризиками та страхуванні в процесі кредитування сільськогосподарських підприємств; нормалізації економічної ситуації в країні.

Література:

1. Гомза В.М. Сучасний стан кредитування аграрних підприємств: проблеми та шляхи їх вирішення / В.М. Гомза // Науковий вісник Херсонського державного університету Вип. 6. Частина 2. — 2014 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/101.pdf
2. Іщенко Г. Посівна-2015: бракує грошей [Електронний ресурс] / Г. Іщенко // Урядовий кур'єр № 46. — 18 лютого 2015 р. [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/posivna-2015-brakuye-groshej/>
3. Кривенко Т. Деньги на поле / Т. Кривенко // Журнал "Деньги". — № 4. — 25 февраля 2015. — С. 34—37.
4. Матеріали офіційного сайту Національного банку України. — 2015 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua>
5. Матеріали офіційного сайту ПАТ "Альфа-Банк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.alfabank.ua>
6. Матеріали офіційного сайту ПАТ "ОТП Банк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://otpbank.com.ua>
7. Матеріали офіційного сайту ПАТ "Прокредит Банк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://procreditbank.com.ua>

8. Матеріали офіційного сайту ПАТ "ПУМБ" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://pumb.ua/>

9. Матеріали офіційного сайту ПАТ "Укрсоцбанк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.unicredit.ua>

10. Матеріали офіційного сайту ПАТ КБ "Приватбанк" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <https://privatbank.ua>

11. Матеріали офіційного сайту ПАТ "Креді Агріколь" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://credit-agricole.com.ua>

12. Матеріали офіційного сайту ПАТ "Райффайзен Банк Аваль" [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://www.aval.ua>

References:

1. Homza, V.M. (2014), "The current state lending farms: problems and solutions", Scientific Bulletin of Kherson State University, vol. 6, no. 2, available at: http://www.ej.kherson.ua/journal/economic_06/101.pdf (Accessed 10 March 2015).
 2. Ishchenko, D. (2015), "Seeding-2015: lack of money", Governmental Courier, February 18, available at: <http://ukurier.gov.ua/uk/articles/posivna-2015-brakuye-groshej/> (Accessed 10 March 2015).
 3. Kryvenko, T. (2015), ""Money on the field, Journal Money, vol. 4, pp. 34—37
 4. The official site of the National Bank of Ukraine. — 2015. (2015), available at: <http://www.bank.gov.ua> (Accessed 10 March 2015).
 5. The official website of PJSC "Alfa-Bank" (2015), available at: <http://www.alfabank.ua> (Accessed 10 March 2015).
 6. The official website of PJSC "OTP Bank" (2015), available at: <http://otpbank.com.ua> (Accessed 10 March 2015).
 7. The official website of PJSC "On Credit Bank" (2015), available at: <http://procreditbank.com.ua> (Accessed 10 March 2015).
 8. The official website of PJSC "FUIB" (2015), available at: <http://pumb.ua/> (Accessed 10 March 2015).
 9. The official site of PJSC "Ukrsoctsbank" (2015), available at: <http://www.unicredit.ua> (Accessed 10 March 2015).
 10. Official site of PJSC CB "Privat" (2015), available at: <https://privatbank.ua> (Accessed 10 March 2015).
 11. The official website of PJSC "Credit Agricole" (2015), available at: <http://credit-agricole.com.ua> (Accessed 10 March 2015).
 12. The official website of PJSC "Raiffeisen Bank Aval" (2015), available at: <http://www.aval.ua> (Accessed 10 March 2015).
- Стаття надійшла до редакції 15.03.2015 р.*